

O'ZBEKISTONDA BIZNESNI RIVOJLANTIRISH KO'RSATKICHLARI VA NATIJALARI

Hamidova Asilabonu Husan qizi

Nordic International University

asilabonuhamidova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada biznesning nazariy va amaliy jihatlari va uning O'zbekiston iqtisodiyotida rivojlanish yo'llari va strategiyasini tanlash, tahlillar, strategik ma'lumotlarni yig'ish jadvallar tuzish, tasniflash, shuningdek, O'zbekistonda biznesni rivojlantirish ko'rsatkichlari va istiqbollari dinamik o'zgarishlarini, prognozlash va taqqoslash ma'lumotlarni taqdim etishda tez-tez foydalaniladigan grafiklar o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, biznes, xususiylashtirish, raqobatbardoshlik, mahsuldorlik, mikrofirma, yakka tartibdagi tadbirkorlik, oilaviy tadbirkorlik, kichik biznes, ma'lumotlar tahlili, tahliliy usul, prognoz.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotining amal qilishi iqtisodiyotning jadal rivojlanib borayotgani va milliy iqtisodiyotning turmush darajasini oshirishning asosiy tarmoqlaridan biri hisoblangan biznes bilan uzviy bog'liq bo'ladi. Bu tarmoqlarni rivojlantirish orqali mehnat unumdorligi va raqobatbardoshligi oshirilmoqda, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, qashshoqlik kamaymoqda va jamiyat maqsadlariga erishilmoqda, xususan aholining muayyan guruhlariga o'z-o'zini ta'minlashga ko'maklashmoqda. Jumladan, Ozbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari bilan O'zbekiston Respublikasini 2019-2021- yillarda innovatsion rivojlantirish strategiyasi, O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi, ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi, "Raqamli O'zbekiston -2030" strategiyasi, O'zbekiston Respublikasini qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasi, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi, 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi tasdiqlandi. Shuningdek, "Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida", "Innovatsion faoliyat to'g'risida", "Ta'lim to'g'risida" gi qonunlari qabul qilindi.

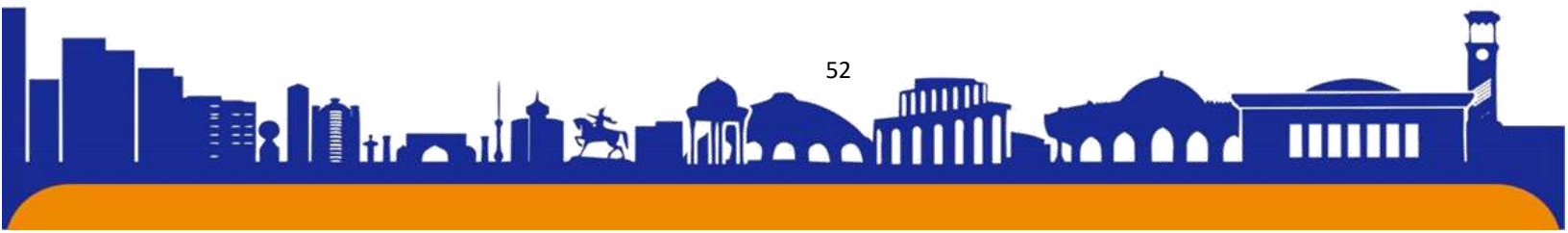

Biznesning ma'nosini ochish uchun juda ko'p turli xil fikrlar bor. Ulardan biri – mustaqil egalik qiluvchi va boshqariladigan va o'z faoliyat sohasida ustunlik qilmaydigan biznes. Tajribasiz menejment va moliyaviy barqarorlikning yo'qligi, kichik korxonalar o'lim darajasi yirikroq va tashkil etilgan korxonalarinikiga qaraganda ancha yuqori, asosan cheklangan resurslar tufayli.

Ko'pgina biznes muvaffaqiyatsizliklariga sabab boladigan ba'zi muammolar mavjud, ular: yomon operatsiyalarni boshqarish, tajriba yetishmasligi, yomon moliyaviy menejment, asosiy vositalarga ortiqcha isvestitsiya qilish, yomon kredit amaliyoti, rejani tuzatmaslik, noto'g'ri joylashtirish, inventar nazoratining yo'qligi va boshqalar.

O'zbekiston iqtisodiyotida yirik va kichik korxonalar, shuningdek, faoliyati shaxsiy va oilaviy mehnatga bog'liq bo'lgan ikki turdagi korxonalar faoliyat yuritadi. O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish sharti O'zbekiston Respublikasining "Oilaviy tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish sharti O'zbekiston Respublikasining "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi, "Erkin tadbirkorlik faoliyatining kafolatlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risidagi qonunlari bilan amalga oshirildi va ular biznesni yanada rivojlantirishga yordam berish uchun yaratilgan.

O'rganilganlik darajasi. Kichik biznesning o'ziga xos moslashuvchanligi va bozor sharoitlariga yuqori darajada moslashuvchanligi o'zgaruvchanligi mamlakatdagi makroiqtisodiy jarayonlarni barqarorlashtirishga yordam beradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tarmoq ma'lum hosildorlik, yuqori mehnat zichligi, yangi texnologiyalarni joriy etishning murakkabligi, o'z resurslarining cheklanganligi, texnologiyalarni joriy etishning murakkabligi, o'z resurslarining cheklanganligi, raqobat xavfining kuchayishi bilan ajralib turadi. Bizningcha, qonunni aniq buzganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik uchun jazo choralari nazarida tutuvchi aniq tizimni yaratish yaratish maqsadga muvofiqdir. Qonunchilikning raisi ustidan tadbirkorlik faoliyatini nazorat qilish alohida o'rin tutadi va iqtisodiy islohotlar to'liq huquqiy maydonga asoslanishi kerak. Bunday holda, sudlar va hakamlik organlari oldida mutlaqo teng huquqli bo'lishi kerak. O'zbekistonda sanoat va mintaqaviy ustuvor dasturlar ishlab chiqilgan va korxonalar ishlab chiqilgan va korxonalarini rivojlantirish muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

Hozirgi kunda o'zbekistonlik tadqiqotchilar olim va mutaxassislar orasida tadbirkorlikni rivojlantirish masalasi dolzarb masala bo'lib kelmoqda, Yuldashev Sh.A, A.Vahobov, U.Burxonov, xorijiy olimlardan, Alfred Marshall, Y.Schumpeter va boshqalar bu masalani tatbiq etdilar[1].

Polshalik iqtisodchi M.Kaleckiyning fikriga ko'ra , tadbirkor bo'lishning eng muhim sharti kapitalga egalik qilishdir. Biznes uchun shart –sharoit nuqtai nazaridan u mutlaqo haq edi. Shunga qaramay, tadbirkorlik ko'nikmalari ham muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqolani tayyorlashda kuzatish, statik ma'lumotlarni yig'ish, tasniflash, jadval tuzish usullaridan keng foydalanilgan; Shuningdek, ma'lumotlarni taqdim etish, dinamik o'zgarishlar, biznes rivojlanishi ko'rsatkichlarini taqqoslash va prognozlashda tez-tez ishlatiladigan diagrammalar va grafiklar.

Global dunyoda ilm-fan ta'limdagi innovatsion rivojlanishning zamonaviy trendlari 15-dekabr, 2022-yil.

TAHLIL VA NATIJALAR

Darhaqiqat , hisobotiga ko'ra , O'zbekiston o'tgan 2016-yilda yalpi ichki mahsulot (YaIM) 7,8 foizga o'sishga erishgan. Biznesning yalpi ichki mahsulotdagi hissasi 56,9 foizni tashkil etgan. Natijada 2016-yilda 1-yanvar holatiga ko'ra faoliyat ko'rsatayotgan kichik biznes sub'yektlarining umumiy soni 207104 tani tashkil etdi yoki o'tgan yilning shu davriga nisbatan 5.7 foizga ko'p", deyiladi O'zbekiston ichki mahsulotda biznesning ulushi yildan yilga ortib bormoqda.

Qo'mita xabarida aytilishicha , 2016-yilda sanoat ishlab chiqarishning umumiy hajmida tadbirkorlik ulushi 45 foizni (2015-yilda – 40,68 fozi) chakana savdo aylanmasida – 89,6 foizni (87,1 foiz), bandlikdagi ulushini tashkil etgan-78,1 foiz.

Bashorat – bu xavf haqidagi bayonot. U ko'pincha tajriba yoki bilimga asoslanadi va u yuzaga kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlar haqida qaror qabul qilishida yordam berishi mumkin. Gorvard X. Stivenson biznesda bashorat qilish kamida ikkita narsa: muhim va qiyin ekanligini yozadi. Biznes yanada moslashuvchan va talabning o'zgarishiga, global va mintaqaviy bozorlardagi vaziyatga tez moslasha oladi. Chunki u ixcham shaklga ega, qarorlar qabul qilishda harakatchanlik va tezkorlikka ega va u innovatsiyalarni qabul qiladi. Biznesni tashkil etish va rivojlantirish va katta xarajatlar va kapitalni talab qilmaydi, bu esa modernizatsiya, texnik va texnologik jhohlarni tezroq va oson amalga oshirish, yangi mahsulotlarni

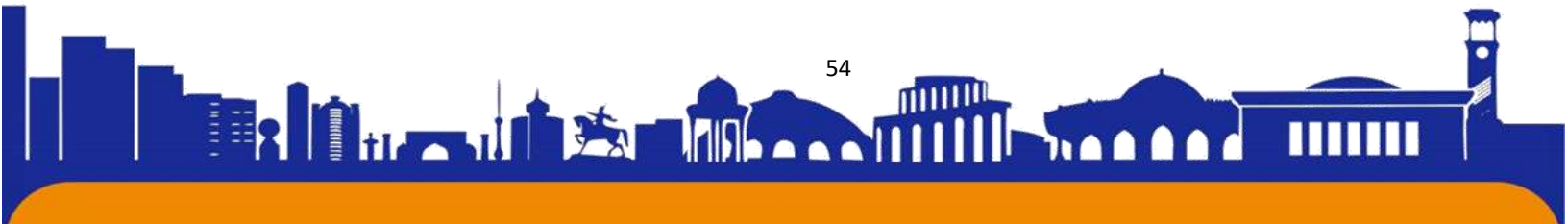
o'zlashtirish, uning assortimentini doimiy ravishda yangilash va raqobatbardoshlikni ta'minlash imkonini beradi. Bu sohaning yirik korxonalariga nisbatan ancha yuqori. Biznes nafaqat daromad manbai, balki odamlarning ijodiy va intellektual qobiliyatlarini ochib berish imkoniyatidir. Bunday qamrov har kimga o'zining individual iste'dodi va imkoniyatlarini namoyon etish imkonini beradi va shu orqali maqsadga erisha oladigan odamlarning yangi qatlamini – g'ayratli, tashabbuskor va o'z-o'zini ish bilan ta'minlashga moyilligini shakllantiradi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan O'zbekiston banklari assotsiatsiyasi, tijorat banklari va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda qabul qilingan eng muhim xorijiy mablag'lar va banklarni rivojlantirish, Kafolat jamg'armasini tashkil etish bo'yicha takliflardir. Unda tadbirkorlik subyektlari uchun tijorat banklari tomonidan yangi asbos-uskunalar sotib olish uchun ajratilgan kreditlar bo'yicha garov ta'minotining ochilmagan qismiga ehtiyoj ko'zda tutilgan.

Ma'lumki, tijorat banklari tomonidan kreditlar ajratishda kreditlashning asosiy tamoyillaridan biri garov bilan ta'minlangan kreditdir. Asosiy muammo – investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda tadbirkorlik Respublikaning garov ta'minotining yo'qligi. Biznes tomonidan kreditlar uchun kafolat yo'qligi muammosi nafaqat iqtisodiyoti o'tish davridagi mamlakatlarda, balki AQSh, Yaponiya va Yevropa Ittifoqi mamlakatlari kabi rivojlangan mamlakatlarda ham mavjud. Bu mamlakatlarda masala faqat kreditlar qaytarilishini kafolatlash mexanizmi – kafolat fondi orqali hal qilinadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni rag'batlantirish tamoyillari soliq imtiyozlarini berish, soddalashtirilgan soliq tizimini qo'lash, imtiyozli kreditlar berish, davlat soliq va statistika organlarida soliq va buxgalteriya hisobini yuritish davriyligi va muddatlarini qisqartirish, soliq imtiyozlarini kamaytirish yo'llari hisoblanadi.

Bu sohaning yirik korxonalariga nisbatan barqarorligi jahon moliyaviy – iqtisodiy inqirozi muammolari va oqibatlariga nisbatan ancha yuqori. Biznes nafaqat daromad manbai, balki odamlarning ijodiy va intellektual qobiliyatlarini ochib berish imkoniyatidir. Bunday qamrov har kimga o'zining individual iste'dodi va imkoniyatlarini namoyon etish imkonini beradi va shu orqali maqsadga erisha oladigan odamlarning yangi qatlamini –g'ayratli, tashabbuskor va o'z-o'zini ish bilan ta'minlashga moyilligini shakllantiradi.

Barcha erishilgan yutuqlarga qaramay, ayrim ma'lumotlarga ko'ra, mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy infratuzilmasida jiddiy muammolar va nomutanosibliklar mavjud bo'lib, ularning atributlari iqtisodiyotning ushbu tarmog'ining dayarli barcha tarmoqlari va segmentlarida kuzatilmoqda.

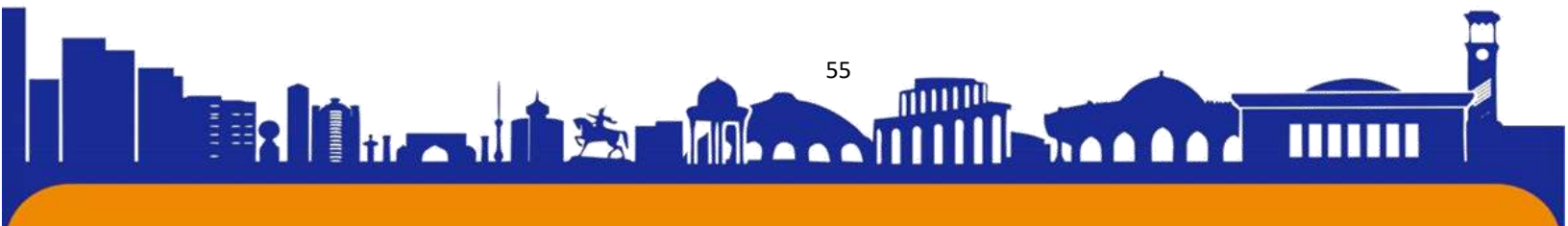
XULOSA

O'zbekistonda biznesni yanada rivojlantirish bo'yicha quyidagi tavsiyalar beriladi:

- tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy –xo'jalik faoliyatiga davlat va nazorat organlarining aralashuvini qisqartirish
- tadbirkorlik subyektlari uchun soliq va boshqa to'lovlar bo'yicha maksimal qulay shart-sharoitlar , imtiyoz va preferensiyalar yaratish, hisobot tizimini hamda moliya , soliq va statistika organlarida hisobotlarni taqdim etish mexanizmini takomillashtirish va standartlashtirish ;
- biznesni rivojlantirishga xorijiy investitsiyalar , ayniqsa , xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlari va xususiy kapitalni keng jalb etish va yo'naltirish;
- axborotni boshqarish tizimini yanada rivojlantirish va biznesga maslahatlar berish, shuningdek, kadrlar tayyorlash , qayta tayyorlash va malaka oshirish masalalarida;
- kichik biznes subyektlarining bank kreditlari, xomashyo resurslari olish imkoniyatlarini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarida O'zbekiston Respublikasining innivatsion rivojlanish strategiyasini tasqidlash to'g'risida” gi 06.07.2022-yildagi PF-165-son Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/-6102462>.
2. A.Marshall. “Principles of Economics”, (1890). Principles of Economics by Alfred Marshall I Goodreads.
3. A. Vahobov. “Iqtisod nazariyasi” , (2014) Iqtisod nazariyasi. Vahobov A., O'lmasov A .2014- TSUL –Library (library –tsul.uz).
4. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasining Statistika qo'mitasi rasmiy veb sayti.

5. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi (mineconomy.uz) –Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi rasmiy veb sayti.

6. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi (mift.uz) O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi rasmiy veb sayti.